

از رحلت رسول خدا ﷺ

تا

شهادت حضرت زهرا سلام الله علیها

روز شمار تکمیل سقیفه تا شهادت بانوی دو عالم

دکتر عدنان دشان

سرشناسه: درخشان، عدنان، ۱۳۵۲
 عنوان و نام پدیدآور: از رحلت رسول خدا ﷺ تا شهادت حضرت
 زهرا (ع) / عدنان درخشان.
 مشخصات نشر: تهران: مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر، ۱۳۹۱.
 مشخصات ظاهری: ۱۲۸ ص.
 شابک: ۱ - ۳۴۰ - ۵۳۹ - ۹۶۴ - ۹۷۸
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.
 موضوع: محمد ﷺ، پیامبر اسلام، ۵۳ قبل از هجرت - ۱۱ ق. رحلت.
 موضوع: فاطمه زهرا (ع)، ۸ قبل از هجرت - ۱۱ ق. شهادت.
 رده‌بندی کنگره: ۴۱۳۹۰ الف ۳۲ د / ۹ / ۲۲ BP
 رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۹۲
 شماره کتابشناسی ملی: ۲۷۰۳۰۹۶

شابک ۱ - ۳۴۰ - ۵۳۹ - ۹۶۴ - ۹۷۸ - ۱ - ۳۴۰ - ۵۳۹ - ۹۶۴ - ۹۷۸ ISBN 978 - 964 - 539 - 340 - 1

از رحلت رسول خدا ﷺ تا شهادت حضرت زهرا (ع)

عدنان درخشان

ناشر: مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر

حروفچینی و صفحه‌آرایی: شبیر

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۲

شمارگان: ۴۰۰۰ نسخه

چاپ: زنبق

دفتر مرکزی: خیابان مجاهدین، چهارراه آبسردار، ساختمان یزئشکان، واحد ۹ تلفن و فاکس: ۷۷۵۲۱۸۳۶ (۶ خط)

وب سایت: <http://www.monir.com>

پست الکترونیک: info@monir.com

دیگر مراکز پخش: تبریز (صحیفه) ۴۱۱-۵۵۵۱۸۴۸ • اهواز (رشد) ۰۶۱۱-۲۲۱۷۰۰۱ • مشهد ۲۲۵۷۲۵۷-۵۱۱
 شیراز (شاهچراغ) ۰۷۱۱-۲۲۲۱۹۱۶ • اصفهان (مهر قانم) ۰۳۱۱-۲۲۲۱۹۹۵ • دزفول (معراج) ۰۶۴۱-۲۲۶۱۸۲۱

در صورت تمایل برای اطلاع از کتاب‌های جدید این مرکز شماره همراه خود را به ۰۹۳۵۷۵۲۱۸۳۶ پیامک فرمایید.

قیمت: ۵۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

۱۱		مقدمه
۱۳		پیش‌گفتار
۱۷		۴ روز تا رحلت رسول خدا و تشکیل سقیفه
۱۷		پنج‌شنبه، ۲۴ صفر سال ۱۱ هجری قمری، ۶ خرداد سال ۱۱
۱۷		هجری شمسی، ۲۲ می سال ۶۳۲ میلادی
۱۷		نامه‌ای که نوشته نشد
۲۰		دورنمایی سیاه
۲۰		واکنش‌ها
۲۳		۳ روز تا رحلت و تشکیل سقیفه
۲۳		جمعه، ۲۵ صفر سال ۱۱ هجری قمری
۲۳		ادامه‌ی بیماری
۲۴		خطابه‌ی قصاص
۲۵		اشاره به ثقلین
۲۶		اشاره‌ای دوباره به حدیث ثقلین در خطابه‌ی انصار

۲۹	روز تا رحلت و تشکیل سقیفه
۲۹	شنبه، ۲۶ صفر سال ۱۱ هجری قمری
۲۹	آشوب توطئه گران
۳۰	واکنش پیامبر ﷺ
۳۱	فراخواندن برادر
۳۳	روز تا رحلت و تشکیل سقیفه
۳۳	یکشنبه، ۲۷ صفر سال ۱۱ هجری قمری
۳۳	حرکت سپاه اسامه
۳۵	ماجرای «لُؤْد»
۳۷	عیادت بنی هاشم
۳۷	صبری جاودانه
۳۹	ورود فتنه گران
۴۱	۷۰ روز پس از غدیر خم، روز رحلت، روز سقیفه ی بنی ساعده
۴۱	دوشنبه، ۲۸ صفر سال ۱۱ هجری قمری
۴۱	آخرین نماز پیامبر ﷺ
۴۳	آخرین اشاره به ثقلین
۴۵	آخرین لحظات
۴۶	رحلت پیامبر ﷺ
۴۸	سقیفه ی بنی ساعده
۴۹	بیعت اولیه
۵۰	تفسیل و تکفین پیامبر ﷺ
۵۱	ورود قبیله ی «أَسْلَم»
۵۲	حوادث شامگاه دوشنبه

۵۵	یک روز پس از رحلت
۵۵	سه شنبه، ۲۹ صفر سال ۱۱ هجری
۵۵	بیعت عمومی
۵۶	تلاش برای تطمیع عباس، عموی پیامبر ﷺ
۵۶	خداحافظی اهل مدینه با رسول خدا ﷺ
۵۷	تدفین پیامبر ﷺ
۵۹	دو روز پس از رحلت
۵۹	چهارشنبه، اول ربیع الاول سال ۱۱ هجری
۵۹	جمع آوری قرآن
۶۰	آغاز تحصن
۶۰	اولین هجوم مقدماتی
۶۱	دومین هجوم مقدماتی
۶۳	سه روز پس از رحلت
۶۳	پنج شنبه، دوم ربیع الاول سال ۱۱ هجری قمری
۶۳	ادامه‌ی جمع آوری قرآن و تحصن
۶۵	چهار روز پس از رحلت
۶۵	جمعه، سوم ربیع الاول سال ۱۱ هجری
۶۵	اتمام جمع آوری قرآن
۶۶	هجوم منجر به شکست تحصن (سومین هجوم)
۶۷	اولین شب یاری طلبی
۶۹	پنجمین و ششمین روز پس از رحلت
۶۹	شنبه و یک شنبه، چهارم و پنجم ربیع الاول سال ۱۱ هجری
۶۹	مصادره‌ی اموال

۸ * از رحلت رسول خدا ﷺ تا شهادت حضرت زهرا (ع)

- ۷۱ دومین و سومین شب یاری طلبی
- ۷۳ هفتمین روز پس از رحلت
- ۷۳ دوشنبه، ششم ربیع الاول سال ۱۱ هجری قمری
- ۷۳ اتمام حجت و آغاز سکوت
- ۷۴ عرضه‌ی قرآن
- ۷۵ خطبه‌ی «وسیله»
- ۷۷ هشتمین و نهمین روز پس از رحلت
- ۷۷ سه شنبه و چهارشنبه، هفتم و هشتم ربیع الاول سال ۱۱ هجری
- ۷۷ فهرست اموال صادره شده
- ۸۱ دهمین روز پس از رحلت
- ۸۱ حوادث روز پنج شنبه، نهم ربیع الاول سال ۱۱ هجری قمری
- ۸۱ آغاز مصادره‌ی فدک
- ۸۳ واکنش تند خلیفه
- ۸۴ هم‌پیمانی دوازده نفر
- ۸۷ یازدهمین روز پس از وفات
- ۸۷ جمعه، دهم ربیع الاول سال یازدهم
- ۸۷ دوازده مرد پایدار
- ۸۸ تأثیر احتجاج در مسجد
- ۹۱ دوازده، سیزده و چهاردهمین روز پس از رحلت
- ۹۱ شنبه، یک شنبه و دوشنبه، یازدهم، دوازدهم و سیزدهم
- ۹۱ ربیع الاول سال ۱۱ هجری قمری
- ۹۱ سه روز خانه‌نشینی و برنامه‌ریزی
- ۹۳ پانزدهم روز پس از رحلت

۹۳	سه شنبه، چهاردهم ربیع الاول سال ۱۱ هجری
۹۳	سقیفه‌ای دیگر
۹۴	مصادره‌ی قطعی فدک
۹۵	شانزدهمین روز پس از رحلت
۹۵	چهارشنبه، پانزدهم ربیع الاول سال ۱۱ هجری قمری
۹۵	موارد دیگری از اموال مصادره شده
۹۷	هفدهمین روز پس از رحلت
۹۷	پنج شنبه، هجدهم ربیع الاول سال ۱۱ هجری قمری
۹۷	آغاز تلاش برای بازپس‌گیری فدک
۹۸	تنظیم سند استرداد فدک
۹۸	باز پس‌گیری سند
۹۹	چهارمین هفته پس از رحلت
۹۹	آغاز ماه ربیع الثانی سال ۱۱ هجری
۹۹	سرмست از پیروزی
۱۰۱	تجمع مردان مسلح
۱۰۱	آخرین هجوم (هجوم اصلی)
۱۰۳	بیعتی نمایشی
۱۰۴	آخرین جلوه‌ی فاطمی علیها السلام
۱۰۷	دومین ماه پس از رحلت رسول خدا صلی الله علیه و آله
۱۰۷	ربیع الثانی سال ۱۱ هجری قمری
۱۰۷	مُصَحَّف فاطمی
۱۰۸	عیادت زنان مهاجرین و انصار
۱۱۱	۶ روز پیش از شهادت حضرت صدیقه علیها السلام

۱۰ * از رحلت رسول خدا ﷺ تا شهادت حضرت زهرا (ع)

- ۱۱۱ عیادت شیخین
- ۱۱۵ روز شهادت حضرت صدیقه‌ی طاهره (ع)
- ۱۱۵ ۷۵ یا به احتمال بیشتر ۹۵ روز پس از رحلت رسول خدا ﷺ
- ۱۱۵ سه شنبه سوم جمادی الثانی سال ۱۱ هجری قمری
- ۱۱۵ (براساس قول ۹۵ روز)
- ۱۱۵ شهادت بانوی دو عالم
- ۱۱۷ تفصیل و تکفین شبانه
- ۱۱۹ یک روز پس از شهادت حضرت صدیقه‌ی طاهره (ع)
- ۱۱۹ چهارشنبه، چهارم جمادی الثانی سال ۱۱ هجری قمری
- ۱۱۹ (براساس قول ۹۵ روز)
- ۱۲۰ تصمیم به نبش قبر
- ۱۲۳ پی‌نوشت
- ۱۲۳ زمان هجوم اصلی؟
- ۱۲۴ ملاک‌های هجوم اصلی
- ۱۲۵ زمان تقریبی هجوم اصلی

مقدمه

لازم به ذکر است که تاریخ اسلام، تقسیم‌بندی‌های خاص خود را دارد. این تاریخ معمولاً از زمان تولد حضرت رسول ﷺ شروع می‌شود. از این زمان تا سنّ چهل سالگی آن حضرت را سال‌های «پیش از بعثت» می‌دانند. به عنوان مثال اگر واقعه‌ای مانند ازدواج آن رسول خدا ﷺ با حضرت خدیجه رضی الله عنها پانزده سال پیش از بعثت روی داده باشد، معنای آن این است که سنّ شریف آن حضرت در هنگام ازدواج ۲۵ سال بوده است.

در سنّ چهل سالگی، آن حضرت مبعوث به رسالت می‌شوید و بر این اساس سال‌های پس از آن را «سال‌های بعثت» می‌دانند و برای مثال می‌گویند فلان حادثه در سال سوم بعثت و یا سال سوم پس از بعثت روی داده است. در این سال‌ها، پیامبر ﷺ در مکه حضور داشتند؛ که به مدت سیزده سال به طول انجامیده است.

در پی این سال‌ها، واقعه‌ی هجرت در تاریخ ۱۲ ربیع الاول اتفاق می‌افتد که تاریخ هجری قمری و هجری شمسی مبداء سال خویش را این

زمان می‌دانند. پیامبر ﷺ در این زمان از مکه به مدینه هجرت می‌کنند. سنّ شریف آن حضرت در هنگام هجرت ۵۳ بوده است. پس از آن پیامبر ﷺ به مدت ۱۰ سال در مدینه زندگی می‌نمایند که این سال‌ها را «سال‌های پس از هجرت» می‌دانند و برای مثال می‌گویند فلان حادثه در سال سوم هجری یا سال سوم پس از هجرت اتفاق افتاده است. معمولاً حوادث صدر اسلام و تاریخ‌های آن دوران، براساس هجری قمری (و نه شمسی) گزارش و ثبت شده است. در نتیجه اگر گفته شود «حادثه‌ای در سال پنجم هجری اتفاق افتاده» معنای آن این است که آن حادثه در سال پنجم هجری قمری اتفاق افتاده است که مبدء تاریخی آن، محرم سال اول هجری قمری است.

پیامبر ﷺ پس از حدود ده سال اقامت در مدینه، در ۲۸ صفر سال ۱۱ هجری قمری (ماه دوم از سال یازدهم و به معنای دیگر تقریباً ده سال کامل) رحلت می‌کنند. در نتیجه، سنّ شریف آن حضرت در هنگام وفات ۶۳ سال است. پس از آن، دوران خلافت آغاز می‌شود. لذا اگر بگوییم واقعه‌ای در سال سیزده هجری قمری اتفاق افتاده است، معنای آن این است که این رویداد تقریباً دو سال پس از رحلت رسول خدا ﷺ واقع شده است.

نوشته‌ی پیش رو، حوادث مربوط به اوائل سال ۱۱ هجری قمری را بررسی می‌کند. یعنی آخرین سال و ماه‌های حضور پیامبر ﷺ؛ و هم‌چنین حوادث پس از رحلت آن حضرت، تا روز شهادت حضرت صدیقه‌ی طاهره (ع).

پیش‌گفتار

سقیفه‌ی بنی‌ساعده، داستان مشهوری است که تاریخ مسلمانان با همه فراز و نشیب‌هایش به آن گره خورده است. برای شخص من که از کودکی حکایت این واقعه را شنیده بود، جمع‌بندی حوادث آن سخت می‌نمود. هرچه پیش‌تر می‌رفتم، می‌شنیدم و مطالعه می‌کردم، زوایای بیشتری آشکار می‌شد و صد البته سؤالات بیشتری در ذهنم نقش می‌گرفت. کم نبودند مرییان و معلمانی که پرسش‌هایم را پاسخ منطقی و قابل قبول می‌دادند؛ اما باز هم قبول چنین حکایتی با همه‌ی زوایا و عواقبش، ذهنی تحلیل‌گر، اطلاعاتی گسترده و استادانی بسی ورزیده و آشنای به تاریخ اسلام را طلب می‌کرد.

با گذر ایام، استادانم به من آموختند که برای شناسایی ابعاد این حادثه، که در زیر یک سقف کوچک^۱ و در محله‌ی

۱- سقیفه، به معنای سقف کوچک است. این مکان به صورت نمادین، ملاک غصب خلافت

شده است. در طول تاریخ، سقیفه نمادی از خلافت سه خلیفه‌ی اول خصوصاً و خلافت‌های اموی، عباسی و پس از آن به طور عموم بوده است.

بنی ساعده اتفاق افتاد، باید حوادث قبل و بعد آن بررسی و موشکافی گردد و نمی‌توان این حادثه را بدون توجه به جغرافیا، فرهنگ، تقسیم‌بندی‌های قومی و قبیله‌ای مردمان آن زمان فهمید. برای من - که اینک سال‌های زیادی است که از آن سؤالات و ابهامات کودکانه فاصله گرفته‌ام - پذیرفتنی نیست که کسی توان تحلیل حوادث سقیفه را بدون آگاهی از فرهنگ عرب جاهلی و یا رفتار تازه مسلمانان آن دوران داشته باشد.

ریشه‌های این ماجرا، به سالهای پس از بعثت پیامبر ﷺ برمی‌گردد و حوصله‌ای دیگر می‌طلبد و تاریخی که باشکستگی سقیفه، برای مسلمانان در طول اعصار و قرون رقم زده شد، دایرة المعارفی را نیاز دارد تا ابعاد آن را بنگارد، فهمیده شود و از تجربه‌اش استفاده گردد.

آن چه پیش روی شماست، نوشته‌ای است که نه بدنبال ریشه‌یابی علل سقیفه است و نه در پی شناسایی اثرات آن بر تاریخ مسلمانان است. در این نوشتار، وقایع سقیفه از چند روز قبل از شکل‌پذیری آن تا نزدیک به سه ماه پس از آن - و به طور مشخص تا هنگام شهادت حضرت صدیقه‌ی طاهره (ع) - مورد بررسی قرار گرفته است. به عبارت دیگر، هدف متن پیش‌رو، آشنا کردن علاقمندان به تاریخ و مریانی است که می‌خواهند حوادث آن دوران خاص را روز به روز و به صورت تقویمی ببینند؛ صرف نظر از ریشه‌های این حادثه که ممکن است ذهن را پراکنده کند و بدون نظر به عواقب آن که بحث را با تحلیل‌های پیچیده و مختلف، از سادگی خود دور کند. این سیر تقویمی

و روزانه برای شخص من، مفید بود و حکایت‌ها و ماجراهای مختلف را - که بسیار آشفته می‌نمود - در ذهنم نظم بخشید.

البته این را نیز فهمیدم که چنین آشفتگی در مطالب و تحلیل‌های گوناگون و تند و نقیض چندان بی‌علت نیست. بسیاری از ظرایف و ریزه‌کاری‌های داستان سقیفه، به جهت تحریفات صورت گرفته شده از سوی موافقان سقیفه و ترس مخالفان سقیفه از بازگوکردن آنان، در پرده‌ای از ابهام فرو رفته است.

علت دیگر ابهام در اتفاقات پیرامون سقیفه را در فدا شدن بسیاری از فرعیات مهم، در برابر اصل بسیار مهمتری باید جستجو کرد. در سقیفه تمام تاریخ مسلمانی به جهت از بین رفتن اصل ولایت و خلافت امیر مؤمنان علیه السلام تغییر کرد. موافقان ولایت امیر مؤمنان علیه السلام، تمام هم‌شان این بود که پرچم شکسته آن را برافرازند و مخالفان نیز تمام تلاششان را بر نابودی آن گذاشتند. در این میان آن چه محو گردید، ظلم‌های بیشمار بر امیر مؤمنان علیه السلام و اطرافیان ایشان، فداکاری و رنج‌هایی بود که در سایه‌ی غضب خلافت امیرالمؤمنین علیه السلام دیده نشد؛ و یا اگر جایی از آن سخن به میان رفت، شاخه‌ای از اصل ظلم محسوب گردید.

به گمان من، علت دیگر مهجور ماندن این ماجرا و زوایای متعدد آن، سستی مسلمانان این عصر و زمانه است. فراموش نمی‌کنم که تا سال‌ها، در کتاب‌های درسی مدارس و حتی در کتب دانشگاهی، فصل‌های مربوط به تاریخ اسلام حتی از نقشه‌های ساده و جداول مختلف - که اساس آشنایی اولیه‌ی تاریخ است - بی‌بهره بود. محدود

نقشه‌های موجود، سیاه و سفید، کمی برداری شده و کم‌رنگ، معمولاً با اسامی ناآشنای عربی و یا به رسم الخطهای قدیمی آراسته بود، که مطلب را چندان روشن نمی‌ساخت. بسیاری از کتاب‌ها نیز، که ظاهری قابل قبول داشت، برگرفته و ترجمه‌ی ساده‌ی کتاب‌هایی بود که با فرهنگ شمی هیچ‌سختی نداشت. روشن است که حلّ این مشکل باید به دست جامعه‌ی مسلمانان همین شهر و دیار باشد و منتظر ماندن برای کتابی از وهابیان عربستان، شیعیان مصر، مستشرقان آکسفورد و کمبریج انگلیس یا مک‌گیل کانادا که مشکل را آسان کند، راه حلّ قابل قبولی نبود.

نوشته پیش رو سعی دارد، آن نکات فرعی را مورد توجه قرار داده، نقایص را در قالب تنظیم زمانی - که نظم خاصی را در ذهن ایجاد می‌کند - در حدّ امکان برطرف سازد.

عدنان درخشان